

Михайло Слюсарчук
слухач магістерської програми,
Тернопільський національний економічний університет

ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Перш ніж розглянути поняття «інноваційний розвиток підприємства» необхідно з'ясувати сутність категорії «розвиток».

В економічному словнику «розвиток» визначається як тісно взаємозв'язаний процес кількісних і якісних перетворень. Кількісні зміни – зростання – це збільшення або зменшення складових частин організації. Якісні зміни – це перетворення структури і функцій організації, її частин і елементів. Останні обов'язково повинні супроводжуватися зміною кількісних характеристик. Згідно законів діалектики, рушійною силою будь яких змін є суперечності, що визначають кількісні зміни, обумовлені відносинами з навколишнім середовищем, тоді як внутрішні суперечності між елементами відіграють основну роль в якісних змінах.

Необхідно розрізнити поняття росту і розвитку. Зокрема, Р. Акофф вважає, що ріст може супроводжувати розвиток або відбуватися без розвитку. При цьому ріст трактується як збільшення розмірів або кількості чого-небудь; а розвиток розглядається як набуття потенціалу для поліпшення, а не самополіпшення якості чи рівня. Таким чином, розвиток розуміється як процес.

В результаті проведеного аналізу пропонується розрізнити поняття росту і розвитку відповідно до викладеного вище і розуміти інновації підприємства як стратегію розвитку – стратегію придбання конкурентних переваг і підвищення конкурентного статусу на ринку товарів і послуг, що і є інноваційним розвитком.

На початку ХХ століття у працях Й. Шумпетера, І. Д. Кондратьєва було вперше використано термін «економічний розвиток». Процеси зміни станів макроекономічних систем (світовий економічний механізм) та їх мікроваріантів (економічні відносини окремого підприємства), перебудова зв'язків між їх елементами та переосмислення їхнього подальшого існування викликають науковий інтерес та стають предметом запеклих дискусій. Виникає необхідність розглядати підприємство, як потенційного носія процесів змін, здатності його до всебічного розвитку, складових елементів механізму розвитку, визначення факторів, що спонукають до нього, вплив та координації яких має привести до бажаних результатів.

Йозеф Шумпетер вважається засновником теорії економічного розвитку. За його висловами сутність економічного розвитку полягає у стрибкоподібних переходах від одного стаціонарного стану до іншого на якісно інший рівень. Сам механізм переходу полягає у нових способах «комбінування» та більш ефективного використання наявних ресурсів.

Винахідником та реалізатором цих нових способів комбінування та використання обмежених ресурсів з метою отримання власного та суспільного добробуту може бути лише людина, причому людина з наявними специфічними властивостями – підприємець. Коли підприємець знаходить нові, більш ефективні форми використання обмежених ресурсів, то за ним правдоподібно, наростаючим процесом організуються й інші, менш ініціативні та ризикуючі люди, формуючи тим самим самоорганізаційні процеси економічно освіченого суспільства. Привертає увагу ще й те, що новаторські ідеї та підприємницькі ініціативи найбільш проявляються у періоди кризи та депресивного стану економіки, вони певним чином примушують підприємців шукати найзухваліші способи використання обмежених ресурсів. Тобто кризові часи стають відправною точкою зміни економічного та суспільного станів підприємств, при цьому одночасно виступаючи несвідомим, але дієвим імпульсом до процесів їхньої самоорганізації. Відтак, для «запуску» механізму самоорганізації підприємств необхідна наявність невірноваженості зовнішнього середовища, що й відбувається наразі у сучасній соціально-економічній системі країни.

В одній із наукових робіт, розвиток – це процес, що розгортається в часі, з переходом з одного стану в інший, який характеризується наявністю якісних перетворень у цілому або появою якісно нових елементів, властивостей, характеристик, які визначають побудову й функціонування системи. Або під розвитком на рівні підприємства розуміється процес та результат цілеспрямованої управлінської діяльності, орієнтованої на довгостроковий період в економічному середовищі, що змінюється.

Вичерпне визначення поняття «розвитку підприємства» подає Бай С. І., зокрема, він вважає, що процес розвитку необхідно, насамперед, розглядати з позицій конкретного суб'єкта діяльності. Організація, що стала на інноваційний шлях розвитку, повинна функціонувати згідно з принципами, що ґрунтуються на використанні принципово нових прогресивних технологій, організаційно-управлінських систем:

- адаптивності – прагнення до підтримання певного балансу зовнішніх і внутрішніх можливостей розвитку (внутрішніх спонукальних мотивів діяльності господарюючого суб'єкта і зовнішніх, що генеруються ринковим середовищем);

- динамічності – динамічне приведення у відповідність цілей і спонукальних мотивів (стимулів) діяльності підприємства (у тому числі його власників, менеджерів, фахівців, працівників);

- самоорганізації – самостійне забезпечення підтримання умов функціонування, тобто самостійна підтримка обміну ресурсами (інформаційними, матеріальними, фінансовими) між елементами виробничо-збутової системи підприємства, а також між підприємством і зовнішнім середовищем;

- саморегуляції – коригування системи управління виробничо-збутовою діяльністю підприємства відповідно до змін умов функціонування;

- саморозвитку – самостійне забезпечення умов тривалого виживання і розвитку підприємства (відповідно до його місії і прийнятої мотивації діяльності).

Серед вчених існують ідеї уподібнення розвитку організації та побудови моделі життєвого циклу підприємства живому організму. Зокрема, А. Адідес оцінює фази життєвого циклу організації в залежності від зміни їхньої організаційної структури.

Багато вчених розглядають розвиток, з позиції системного підходу, зокрема Пономаренко В. С., вважає, що розвиток для організацій розглядається, з одного боку, як такий тип змін, що підвищує ступінь організованості системи, а з іншого – як виділена у складі підприємства система, в якій об'єднані інноваційні процеси, що ведуть до кількісних та якісних змін у всіх функціональних галузях підприємства, а також контури її управління на основі зворотних зв'язків, у яких розв'язуються задачі стратегічного й тактичного управління й запускаються механізми самоорганізації оперативного управління розвитком.

На основі проведеного формально-логічного аналізу категорії «розвиток» та поняття «розвиток підприємства» можна зробити висновок, що джерелом розвитку підприємства є об'єктивно існуюча невизначеність середовища і внутрішні суперечності економічних систем. Ключовим фактором цього процесу слід вважати суперечності між обмеженими економічними ресурсами та необмеженістю економічних потреб людини.

Розвиток окремого підприємства відрізняється індивідуалізмом і оригінальністю. На підставі результатів аналізу своєї діяльності та зовнішніх факторів впливу підприємство намагається застосовувати різні форми і методи свого розвитку, що не використовуються іншими підприємствами. В сучасних умовах розвиток підприємства набуває комплексного характеру і визначається на довгостроковий період. Основний наголос робиться на формування орієнтованої на ринок ефективної організації управлінської системи і поширення відповідно до цього ресурсів підприємства. Інакше кажучи, розвиток підприємства розглядається як об'єднана система організації всієї його роботи. Необхідно пам'ятати, що будь-яке підприємство – це також система, що функціонує. Функціонування підприємства є рухом в часі, який пов'язаний з перерозподілом його елементів, функцій і зв'язків. При цьому кожен наступний стан підприємства або безпосередньо визначений попереднім, або так чи інакше «перетворений» умовами зовнішнього та внутрішнього середовища.

Тенденції розвитку підприємства в сучасних умовах полягають в удосконаленні інтегрованих інформаційних систем, організаційних структур, систем управління якістю, систем стимулювання, стабілізації складу працівників, залученні працівників до управління.

Таким чином, можна зробити висновок, що інноваційний розвиток підприємств базується в основному на нематеріальних аспектах, пов'язаних з формуванням ключових компетенцій, і менше орієнтується на ресурсні передумови.

Будь-які трансформаційні процеси на підприємстві можуть бути розглянуті як процеси розвитку. У стратегічному аспекті розвитком охоплюються: традиційні інноваційні процеси, що поєднані в програми розвитку; зростання підприємства; реінжиніринг бізнес-процесів підприємства; процеси реструктуризації та приватизації підприємств; процеси кризового розвитку й антикризового управління розвитком підприємства.

Інноваційний розвиток підприємства – складне багатопланове й багатоаспектне явище. При побудові механізмів інноваційного розвитку може бути використаний весь арсенал економічної науки, теорії стратегічного управління та теорії розвитку.

На основі узагальнення сутності категорій «розвиток» та «інноваційний розвиток» нами пропонується наступне визначення. Інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств – це якісна трансформація суб'єкта господарювання в процесі його переведення з початкового в бажаний (цільовий) стан з урахуванням запланованих параметрів інноваційної результативності та впливу факторів зовнішнього середовища на основі формування і використання ресурсно-компетентнісного базису функціонування.

Список використаних джерел

1. Завитій О. П. Стратегічне управління розвитком економічних систем на регіональному рівні. Фінансово-економічний розвиток України в умовах трансформаційних перетворень: матеріали VII всеукр. наук.-практ. конф. 26 квітн. 2018 р. (ЛТЕУ, м. Львів). Тернопіль: Крок, 2018. 167 с. С. 116-118.
2. Завитій О. П. Особливості формування стратегії економічного розвитку регіонів в сучасних умовах. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах ілюзії та прагматичної реабілітації соціуму». м. Кам'янець-Подільський (26-27 квітня 2018 р), Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж, 2018. С. 88-90.